

Voda ga je izpodnašala. Sredi pota se je zdrznil. Močan stranski tok se je prevalil semkaj. Tedajci je opazil, da se je konec hiše, obrnjen k reki, nagnil in da se je streha povесila.

Od zad so ga zgrabile silne roke in ga potegnile na cesto. Možje so se z bali zanj.

— Nazaj, fante! so kriknili, voda narašča. Ne prideš več do hiše. Stal je tamkaj sredi vode in se zagledal v bajto.

Še je videl, kako se je sesul dimnik in kako se je stena brez oken čez pol prelomila in se sesula v vodo.

Huda bol ga je stisnila, in ko je bil na cesti, ni vedel, kam bi se obrnil.

— Tam so tvoji! je dejal nekdo.

Pogledal je še enkrat na gmajno. Prelomljeni zidovi so štrleli iz vode kakor utopljenčeve roke.

Voda pa je naraščala.

Stopil je na cesto ter šel k svojim.

O B Z O R N I K

PRED PUŠKINOVO STOLETNIČO

(Novi teksti, viri, razprave, življenjepisi.)

V pičlih treh in pol leta bomo praznovali stoletnico Puškinove smrti (29. I./10. II. 1837—1937). Val spominskih objav, ki narašča že zdaj, narekuje vprašanje o vrednosti pridobljenih novih zakladov in o pomenu dneva samega. Glede slednjega bodo priznanja soglasna. Nekdanja zahteva Majakovskega, „čemu ne ustrelite Puškina z belo gardo vred?“ je odšumela kakor sama meščanska vojna. Puškin je edinstven učitelj pisane množice mladih pesnikov pod sovjeti in v emigraciji. Njegova proza je slej ko prej zgled književnega jezika in uspešno kljubuje apostolom nove, pestrejše, na ljudsko skladnjo naslonjene ruščine. Edino razočaranje pomenijo ponovni ponesrečeni poskusi, približati Puškina onemu povprečnemu ruskemu bralcu, ki pozna rusko književnost samo po Tolstem in Dostojevskem, vse njune predhodnike pa šteje med staro šaro, ki utegne zanimati „zgolj profesorje“. Še pariške „Nouvelles littéraires“, ki so ponovno proglašale Puškina za „oporo carskega prestola“, so nedavno napovedale novo izdajo „revolucijskih pesnikov vseh dob in dežel“. Puškin je označen kot prvi v njih vrsti... Slovanski čitatelji, v kolikor obvladajo izvornik, tvorijo srečno izjemo, toda za ostale izgubi Puškin v prevodu ves liričen čar ter se zdi premalo izrazit in oseben. Tudi prevodi niso vedno najboljši. F. Bodenstedt je že leta 1854. vestno ponemčil Puškinove pravljice. Kljub temu je zamenjal K. Roellinhof leta 1920. v znanem predgovoru „luk“ (lok, krivuljo, zarezo ob morski obali) z „lukom“ (čebulo) in prevedel stih: „U lukomorja dub zeljonyj“ z „Ein Eichbaum steht am Zwiebelmeere“.

Zato pa premaguje rusko puškinoslovstvo vse ovire. Še revolucija bi se lahko imela v tem oziru za srečo v nesreči: samo nasilen konec zaplenjenih

zasebnih zbirk je obogatil v letih 1920. do 1925. „Puškinov dom“ (ustanovljen leta 1907.) s 120 tisoči zvezkov, knjig, do 1 milijona rokopisov in 10 tisoči slik pisateljevih sodobnikov, zabeleženih v literarni zgodovini. Vlada je proglasila nekdanjo Puškinovo domačijo za narodni park in celó prekrstila v Puškinove gore nekdanje Svete gore z zdaj ukinjenim zgodovinskim samostanom iz dobe Ivana Groznega. V pesnikovi graščini namerava „Dom“ (ki zbira tudi pohištvo i. pod.) urediti „nazorno gosposko hišo v slogu Aleksandrovega empirea“ in je že postavil prenočišče za izletnike. Sicer pa nas poučuje P. Ustimičev „Vodnik na Puškinov grob“ (v založbi Akademije nauk, 1927), da so graščino upepelili kmetje med agrarnimi izgredi meseca januarja leta 1918. Od doma je ostal samo kup ožgane opeke in slučajno rešen starinski klavir.

Puškinovi novi rokopisi nudijo neprecenljive zaključke o razvoju njegove umetnosti. Izvirnik nedovršene šolske poeme „Menih“ ne pomeni sicer novih lovorik, a dobro služi za oceno klasičnih francoskih vplivov v poznejši poemi „Rustan in Ljudmila“. Našli so ga v poprej nedostopnem arhivu kneza Gorčakova, poznejšega državnega kancelarja, Puškinovega licejskega tovariša. Gorčakov ni maral izročiti potomcem lahkomišelnih prizorov v celici puščavnika, ki so ga zapeljali besi. Trdil je celó, da je uničil rokopis, „ki bi delal pesniku sramoto“. Izkazalo pa se je, da — na veliko veselje raziskovalcev — ni uresničil te namere. — Kratki francoski načrt nespisane mladostne povesti „Dve plesalki“, v kateri bi najbrž nastopil Gribojedov, je zvezan po osebi njegovega sovražnika, kavkaškega ranjenca Jakuboviča, s poznejšimi odlomki „Potovanja v kopališče“. Slednje je nad vse pomembno za zgodovino ruske romantike in v marsikateri podrobnosti napoveduje „Junaka naše dobe“ Lermontova. — Raziskovalci, ki so se zanimali za tako zvano „skrivnostno zaljubljenost“ dobe „Poltave“, so prvič razkrinkali simboliko poeme. „Poltava“, ki so jo imeli za Petrov „ogromni spomenik“, kaže nedvomne vezi med Mazeppovo zaroto in decembrsko revolucijo 1825. leta. Puškinove leta 1930. objavljene risbe na rokopisu ponovno kažejo pet vislic po številu obešenih vstašev in celó značilno, v izvirniku skrbno prečrtano pripombo: „tudi jaz bi lahko...“ — V arhivu kneza Vjazemskega so našli po njem črtano pomembno varianto „Vasi“ (1819). Nadomešča stih: „ali bom kdaj uzrl, o prijatelji, po carju zrušeno tlačanstvo?“ z drugim: „ali bom kdaj zrl padec tlačanstva in padec carja?“ (II. zbornik člankov o Puškinu, uredil prof. Piksánov, Moskva, „Akademija“, 1929.) Ti in slični podatki poglobljajo politično sliko Puškina, „sejalca svobode“. — Beležim med ostalim po avtorju v tisku opuščeno in zdaj v izvirniku odkrito neznano epizodo „Pravljice o zlati ribici“. Ribičeva nezadovoljna žena postane „rimska papežinja“. Mož jo vidi „na babilonskem stolpu sredi latinskega samostana, kjer pojo (obriti?) menihi latinsko mašo“. Raziskovalci še ne vedo, odkod je vzel Puškin to za ruske pravljice nenavadno izpremembo. (Prim. članek P. Ščegoleva o „Rimski papežinji“ v „Krasni njivi“ z dne 28. marca 1929.)

Izmed novih virov utegnejo zanimati Puškinova francoska pisma o gospé Elizabeti Hitrovi, hčeri slavnega vojskovodje Kutuzova. Njeni dve hčerki sta bili po Metternichu najlepši okras ljubljanskega kongresa. Puškin se je zelo zanimal za večni mir in za bratstvo narodov, ki ju je oznanjal v Ljubljani car Aleksander. V prvem napovedanem zvezku „Pisem“ najbrž ne bo kon-

gresnih odmevov (obsega leta 1828. do 1831.), a mu bodo sledili drugi. (Založba Puškinovega doma Akademije nauk. Uredil B. Modzalevski.)

Zadnja velika (130.) obletnica Puškinovega rojstva (26. V./8. VI. 1799 do 1929) je postala smrtno leto dveh uglednih puškinoslovcev: B. Modzalevskega (avtorja dragocenih izčrpnih pripomb k Puškinovi korespondenci) in P. Ščegoleva (ki je podal široko, dasi ponekod sporno sliko vzrokov tragične pesnikove smrti. Njegova knjiga „Duelj i smertj Puškina“ je izšla leta 1918. v tretji izdaji.) V Pragi istega leta (1929.) natisnjen „Puškinskij sbornik“ je prinesel za slovansko javnost posebno zanimiv vzorni komentar prof. V. Frančeva k pesmi „Obrekovalcem Rusije“. Nudi zgodovinsko sliko one poljske debate v pariškem parlamentu, ki je ogorčila pesnika. — Literarne historike bo zanimal preobrat v umevanju Puškinove zgodovinske naloge pri novih raziskovalcih. Nimajo ga več izključno za pristaša Karamzinovega novega jezika, temveč poudarjajo njegovo naklonjenost tako imenovanim „arhaistom“ ali slovanofilom s prosvetnim ministrom Šiškinim na čelu. Stara ločitev med naprednimi sentimentalisti Karamzinove šole na eni in nazadnjaškimi klasiki na drugi strani je pa res prepovršna. Arhaisti so imeli razen starejšega Šiškovljevega še mlajše pokolenje in njegovi zastopniki (Gribojedov i. dr.) so bili kot udeleženci decembrske zarote še bolj levičarsko usmerjeni kakor Karamzinovci. Resnici na ljubo je treba ugotoviti, da so rabili arhaisti visoki slovanski slog samo ob redkih izrednih prilikah. Sicer pa so shajali z realistično živo govorico, katere klasični vzor nudijo „Gorje od uma“, Puškinove balade („Utopljenec“) in tudi „Onjegin“. Puškin je bil širokogrudnejši od svojih zavznikov (Žakovskega, Vjazemskega i. dr.), ki so gojili izumetničen, z novimi skovankami preobložen Karamzinov slog, a dosledno odklanjali „arhaično slovanščino“. Arhaizem, ki je bil izraz nagonskega odpora zoper „kvarno galomanijo“ 18. stoletja, se je poglobil v Napoleonovih letih in zbližuje Puškina s Krylovim, z Gribojedovim, z Aksakovim. Puškinova klasična proza je sinteza obeh struj in je zato postala izhodišče sedanjega jezika. (Prim. med drugim A. Gukovskega „Rusko poezijo 18. stoletja“, Moskva, „Akademija“, 1927; J. Tynjanova „Arhaiste in Puškina“ v 2. zvezku zbornika „Puškin v svetovni književnosti“, Moskva, Državna založba, 1926.)

Ne bom našteval strokovnih del o Puškinovem stihu in tehničnih sredstvih (izmed njih je najbolj dostopno v Parizu leta 1931. natisnjeno „Poetičeskoje hozjajstvo Puškina“ Vladislava Chodasiewiczza). Zaključujem ta kratki pregled s tistimi, širši javnosti namenjenimi knjigami, ki podajajo celoten pregled pesnikove osebnosti in pesnikovega dela. Zaslužen literarni historik profesor N. Kotljarevski je natisnil leta 1923. „Puškina kot zgodovinsko osebnost“ (Berlin, „Naučnaja mislj“), „sistematičen pregled bistvenih dogodkov pesnikovega življenja in posameznih poglavij njegovega svetovnega nazora“. Puškin-pesnik, kritik, zgodovinar, časnikar in zasebnik, govori „po možnosti povsod s svojimi besedami“. „To je jako pripravno za vse novince in malo poučene, ki poznajo Puškinove spise, a jim nedostaja časa za knjige in razprave o Puškinu.“ To delo kazi poleg manjših nedostatkov avtorjevo junaško zatajevanje „vsega tistega, kar se je dogodilo po 29. januarju 1837. leta“ (dan Puškinove smrti). Pozabil je vse to „nalašč, da bi ušel sponam naše dobe“, a s tem se je seveda pregrešil zoper svojo poglavitno nalogo: kritično oceno Puškinove „zgodovinske osebnosti“, ki je vendar nemogoča, če se ne ozremo na sedanje stanje

raziskovanja. — Prof. M. Hofmanova francoska knjiga „Pouchkine“ (Paris, 1933) je nastala iz člankov, ki jih je počenši od leta 1927. prinašal „Le monde slave“, in je namenjena predvsem pesnikovi psihologiji. Avtor ugotavlja, „sintetičen“, od realnega življenja neodvisen značaj Puškinovega ustvarjanja, kjer so enako žive po domišljiji oblikovane kakor iz vsakdanjosti zajete postave. S to zmožnostjo je izklesal Puškin harmoničen zaključek klasične književnosti 18. stoletja, za nas zdaj obvezno podobo tega stoletja od Petra do Katarine. Naj navedem za zgled ljubezni, s katero je spisana knjiga profesorja Hofmana, odlomek o vplivu ruske pokrajine na pesnika: „Usoda ni naklonila Puškinu dolgega in srečnega življenja, a ga je vedno obdajala z naravo, ki je popolnoma harmonirala z njegovo duševnostjo. V poeziji 18. stoletja vzgojen mladenič je prebil šest let v Carskem selu, ruskem Versaiju, z njegovimi vodometi, pastoralnimi utami, jezeri in spomeniki te dobe... V mladostnih letih romantičnih sanj in duševnih viharjev mu je poslala usoda tudi romantično okolico: kavkaške snežnike, krimsko skalovje, butanje Črnega morja in besarabske stepe s ciganskimi šotori. Ko pa je zapustil Puškin ‚visokoleteče sanje svoje pomladi‘ in ‚primešal dosti vode v poetični bokal‘, ko si je poželel nemotene tišine, da bi ‚poslušal lire glas‘, so ga sprejeli ‚gozdovi nad svetlo reko daljnega severnega okraja, sivi oblaki na nebu in stogi slame na podu‘. Tu je oživela njegova domišljija...“ — Poglavlje o Puškinovi domovinski ljubezni vsebuje zanimive misli o vzrokih njegove priljubljenosti celó v sedanjem, za čisto poezijo nedovzetnem času. Seveda je bilo Puškinu pretesno v domovini, kakor bi mu bilo pretesno tudi v naši dobi. Vedno je sanjari o zlati prostosti in togoten zbog „svinjarij“ oblastev je nekoč vzdihnil: „Vrag me je nesel, ko sem z nadarjenostjo in srcem zagledal luč na Ruskem. Lepa hvala.“ V resnici pa se ni mogel ločiti od Rusije. Pisal je Čaadajevu, ki je obupaval nad domovino: „Prisegam na mojo čast, da ne bi hotel za nič na svetu (pour rien au monde) zamenjati domovine in imeti drugačne zgodovine...“ Sedanjemu čitatelju približuje Puškina po vseh prestanih udarcih njegov vedri optimizem, ki nikakor nima značaja prirojene dobrodušnosti in rožnatih naočnikov. Nasprotno, Puškin je vedel, da „ni na svetu sreče“, toda življenjska moč mu je narekovala zavest, da „tako lahko me že ne bo podrlo!“. Odtod njegova preizkušena modrost: „O, srečni človek, ki si našel življenjski smoter — zaradi življenja ti živiš.“ — Manj osebno, objektivno, vestno zgodovinsko pisateljevo podobo nudi knjiga znanega literarnega zgodovinarja, mojega nekdanjega moskovskega lektorja nemščine: A. Luther: „A. Puškin in seinem Briefwechsel“, Berlin, 1928. Str. 230. — Gospa A. Tyrkova-Williams je po večletnem delu dovršila temeljiti biografski roman „Puškinovo življenje“. Prvi del ima 430 strani in obsega šolsko, oziroma mladostno dobo do prvega pregnanstva v Odesi leta 1824. („Žiznj Puškina“, Paris, 1929. Pred kratkim je menda izšel tudi drugi del.) Vestno sestavljena knjiga je primerna za prijatelje zanimivega štiva. Med njenimi napakami je stalni mnogobesedni lirizem. (N. prim.: „Puškin je Eiflov stolp, ki razliva valove človeške misli, pronica milijone človeških src, a ujame tudi skoro neslišen klic potaplajoče se ladje ‚na pomoč!‘, nežen ženski glas koncertne pevke in skrivnostno bobnenje vesoljstva.“) Avtor, zaslužna ženska delavka, ima Puškina iz srca rad, a ga razume preveč po svoje, preozko, ga stalno pusti „skrbeti za samoobrazbo, se izživljati v estetiki ali celó čuvstvenosti“ i. pod. Sploh nadomešča z lastno

ideološko načelnostjo pesnikovo kipeče življenje. Avtor ima tudi vse Puškinove pesmi za nekak dnevnik, odnosno avtobiografijo, kar povzroča stalne kritične zmote.

Naposled je vredna posebne omene in priznanja „Puškin v življenju. Sistematična zbirka izvirnih podatkov sodobnikov“, ki jo je uredil V. Veresajev. („Puškin v žiznj.“ Peta izpopolnjena izdaja, Moskva, „Akademija“, 1933. Str. 738.) Avtor izhaja iz načela, da je „dozdevno jasen, harmoničen Puškin najskrivnostnejša postava v ruski književnosti, za umevanje dokaj težja kakor Tolstoj ali Dostojevskij“. Zaradi tega je podal vse, kar riše pesnikovo živo postavo, „grešnega, nebrzdanega, večkrat ničevega, marsikdaj celó zoprnega, toda v splošnem vendarle mikavnega mnogostranskega človeka“. Sprejel je v svoj zbornik vse razen očitne neresnice in seveda Puškinove književne zapuščine, ki ni nikak dnevnik. Dvomljivi podatki so na zahtevo iz čitateljskih krogov v drugi izdaji zaznamenovani z zvezdico. (Med slične pravljice sodi izjava pesnikovega očeta, da je obvladal Puškin angleščino že pri sprejemu v licej. V resnici se je naučil angleščine dokaj nepopolno šele dosti pozneje. Še izpovedi o barvi las in oči so popolnoma različne.)

Tu zasledujemo Puškina tako rekoč od rojstva, besedila stanovanjske pogodbe njegovih staršev in krstnega lista. Prvo šolsko izpričevalo se glasi: „Gojenec Puškin je lahkomiseln, muhast, nemaren, len, sicer pa dobrodušen, iskren, vljuden in kaže posebno nagnjenje do poezije.“ Njegov učitelj lepopisja F. Kalinič je pozneje odgovarjal na vprašanja o svojem dijaku: „Kaj pa hočete z njim! Porednež je bil in nič več!“ — Potem vidimo mladega Puškina po kratkem službovanju v Odesi v pregnanstvu v rojstnem Mihajlovskem kot avtorja prevratnih pesmi in oznanjevalca brezbožnih nauk. Preživel je tu od leta 1824. do 1826. v trhli pritični hišici, ki jo je skrival košati španski bezeg. Lesena kmečka postelj je imela namesto noge, ki je bila zlomljena, za podporo poleno. Razen oguljene igralne mize in dveh stolov ni bilo v sobi nobene opreme. Nerazvajeni Puškin je imel rad gole stene: slike in bogato pohištvo bi motile njegovo domišljijo. Kakor Onjegin je odvrčal goste in na samem poslušal pravljice stare „mame“, svoje nekdanje pestunje, čital ali pisal. Rabil je ožgane in oglodane ostanke gosjih peres, ki jih je komaj ujel s konicami prstov. Črnila so bila nalita v starih posodah od pomade, kjer so se posušila. Nekoč je spesnil Puškin med ježo prizor ob vodnjaku iz „Borisa Godunova“, a doma ga ni mogel zapisati — ker ni imel peresa. Če se je oglasil samostanski predstojnik, ki je nadzoroval brezbožnika, je urno odložil knjigo ali rokopis in odprl „Življenje svetnikov“. Če so zablodili v ta okraj potujoči godci, so priredili sosedje ples v „lipovi dvorani“ pod milim nebom. Sicer pa se je kratkočasil Puškin po sejnih, kjer je „v čudni noši“, kmečkem slamniku in rdeči srajci, prepeval ali kvartal z berači. Hudo je hrepenel po prostosti in celó pripravljaval beg v tujino. Ko je novi car potlačil decembrsko revolucijo in zasedel prestol, je poizvedoval Puškin, ali ni upanja na pomilostitev? Prijatelji so odgovarjali, da je še prezgodaj: „Pri vseh zarotnikih so našli tvoje pesmi.“ Ko je pozno zvečer pridirjal carski sel, je preplašeni Puškin vrgel v ogenj svoje dnevnike in pesmi ter trgal pisma. Odrinil je ponoči z orožniki v Moskvo in zaklical za slovo obupani stari pestunji: „Nič se ne jokaj, mama! Car bo že dal kruha, če me bo še tako daleč poslal!“ Namesto Sibirije je doživel pomilostitev in zmagovit sprejem v Moskvi. — A počasna kolesa starokopitne justice so mlela

naprej. Izmučeni „avtor zločinskih verzov“ je zaman skušal uiti iz kletke. Ni bil sprejet v državno službo, ni smel v Pariz in je v obupu pograbil priliko za potovanje na Kavkaz, kjer je v fraku, s cilindrom na glavi, besno planil na Turke z vojaki vred. To pot ni izgubil življenja, „nepotrebnega slučajnega darila“ (mučna pesem na rojstni dan leta 1828.). — Po prestani krizi in usodni ženitvi vidimo Puškina na višku sreče kot slavnega pesnika in urednika. A mrtvi uradni predpisi šefa orožnikov Benkendorfa in spoštljiva poročila vohunov sestavljajo ozadje vsega Veresajevnega letopisa. Puškin je bil določen za žrtev tragedije mnogo poprej, kakor je to zaslutilo njegovo preiskreno zaupljivo srce. Tako je prišlo do žalostnega konca, ki ga je zabeležil car z besedami: „Pisal je sicer dobre stihe, a je bil slab človek in državlján.“ Njegova smrt je za vlado postala nepričakovano narodna žalost. Desettisoči ljudi so prihajali poslovit se od Puškina, in neki starček je ogorčen vzkliknil: „Moj bog, kaj je to? Nekoč sem videl vojvodov (feldmaršalov) pogreb, a še takrat tega ni bilo!“ Oblastva so hotela preprečiti proteste. Orožniki so ponoči na kmečkih saneh odpeljali iz Petrograda v slamo zavito krsto. „Kakor s psom drviyo z njim na pokopališče“, so se pogovarjali vozniki. — Dvor je imel pesnikovo vdovo za najlepši okras svojih sprejemov; kmalu se je prikazala na plesih. — „Ali ne bi rajši izostala,“ je ogorčeno pisala z Dunaja gospa Hirtova, „mar ni postala vdova zaradi grozne tragedije, ki jo je sama, dasi nehoté, povzročila?“ Bajе se je pozneje sam morilec kesal usodnega strela. Ko je srečal v pariškem hotelu sina nekdanjega Puškinovega prijatelja, se mu je brž predstavil in zatrjeval, da je meril samo v nogo. „Le diable s'en est mêlé“ (sam hudič je moral poseči vmes). — S temi redkobesednimi izvirnimi poročili podana pesnikova usoda res napravi večji vtisk kakor vsi oni „s spomini začinjeni in z vodo lastne zgovornosti razredčeni“ življenjepisi, ki jih hoče izpodriniti Veresajev.

Njegov zbornik in pravkar objavljeni vodnik „Puškin — leto 1833.“ (v založbi „Puškinskega občestva v Leningradu“, ki napoveduje vrsto slavnostnih objav do leta 1937.) nam podrobno, dan za dnem, predočujeta pesnikovo življenje pred sto leti. Kmalu po 1. januarju leta 1833. je bil na predlog Šiškova izvoljen za člana Akademije znanosti, obiskoval je njene seje in vestno nabiral po arhivih gradivo za zgodovino Pugačova. Po večmesečnem delu je spoznal, da bo moral obiskati te kraje. Po opravljenem potovanju je hotel v svojo oddaljeno Boldino na Nižgorodskem. Pisal je prijatelju Naščokinu: „Potovanje mi je potrebno iz duševnih in telesnih ozirov. Pogrešam ono priložnost za delo, samsko, neodvisno življenje, ki je prvi pogoj za pisatelja. Zašel sem v višji svet, moja žena je v veliki modi. Vse to zahteva denarja, denar lahko samo zaslužim, a če ga hočem zaslužiti, potrebujem samoto.“ — Dne 23. marca t. l. je izšla prva popolna izdaja „Onjegina“. Svoje vsakdanje življenje je uredil Puškin takole: Popoldne od ene do treh se je redno zaklenil, hodil po sobi ali pisal, in nihče ga ni smel motiti. — Moral je sprejeti državno in potem častno dvorsko službo, a v nasprotju z navadami svoje uniformirane dobe je prihajal tudi na odlične plesе v navadnem črnem fraku in črnem svilenem telovniku z Byronovim belim, ležečim ovratnikom. Ves Petrograd je z grozo pripovedoval, da je nekoč odgovoril na carjev pozdrav iz družinske kočije: „Bonjour, Pouchkine!“ s kratkim „Bonjour, Sire!“ — Dne 6. junija je dobil prvega sina Aleksandra. Neki mladenič z dežele je bil takrat po opravkih v prestolnici in je obiskaval nevsko kopališče. Pripovedoval je na stara

leta, da se mu je bil približal v vodi kodrast neznanec in prijazno, glasno dejal: „Ne smete tako mahati z rokami, po žabje morate plavati!“ Medtem je vstopil v kopališče neki gospod z zlatimi naočniki. Kodrasti kopalec mu je veselo zaklical iz vode: „Zdravo, Vjazemski!“ — „O, Puškin! Pozdravljen, dragec!“ — Avgusta je sporočil državni svet pesniku, da je car ugodil njegovi prošnji o štirimesečnem potovanju na Volgo in Ural. Puškin je takoj krenil na pot. Mimogrede se je oglasil v graščini svoje tašče, da bi bil naročil, naj vkuhavajo sadje. Zbral je v zapuščeni knjižnici kakih trideset zvezkov in jih priložil sladki pošiljki. Preko Moskve in Nižjega Novgoroda je v septembru došel na nekdanje ozemlje krvavih uporov Razina in Pugačova. Potoval je ves mesec tako naglo, da je celó spal v vozu. Neka gospodična iz Simbirsk je popisala njegov obisk pri gubernatorju dne 14. septembra. Dekleta so bila zbrana pri domači hčerki na plesni uri. Nenadno „se je razširila govorica o prihodu pisatelja Puškina. Vse smo se razburile v pričakovanju, da ga vidimo. Tedajci vstopi v dvorano neki gospod majhne postave v črnem fraku, kodrast, plavalas, z bledim, kozavim obrazom. Zdel se mi je zelo grd... Ko smo mu bile predstavljene, smo ga naprosile za ples. Gost je takoj pristal, vzel iz stranskega žepa samokres, ga odložil na okno in zaplesal z vsako izmed nas po nekaj krogov valčka s spremljevanjem dveh goslačev, ki sta sedela v kotu.“ Puškin si je ogledal Simbirsk, naslikal Karamzinovo rojstno hišo in odrinil v Orenburg. „Pot je dolgočasna, vreme mrzlo“, je pisal ženi. „Če bi me ne bilo sram, bi se bil takoj vrnil naravnost k tebi, čeprav še nisem napisal nobene vrstice. A tega ne smem, angel moj. Kakor si boš postlal, tako boš ležal. To se pravi: če sem šel pisat, moram pisati nove poeme in romane. Saj sem že brez tega obseden. Še v vozu kujem verze, kaj pa bo šele v postelji?“ Potem sledijo pritožbe na lakaja, ki je spremljal Puškina: „Predoči si pravega moskovskega pisarja, bedastega, klepetavega in vsak drugi dan natrkanega. Redno pojé moje mrzle jerebice, ki sem jih bil vzel na pot, pije mojo madeiro, maže moje knjige v kovčegu in pripoveduje postajnim načelnikom, da sem jaz zdaj grof, zdaj zopet general. To me res jezi...“ Razen lakaja so jezili prazno-vernega Puškina še zajci in popi, napovedovalci nesreč. „Če bi bil jaz hrt, bi že poiskal tega zajca!“ Te kmečke vraže so bile obvarovale Puškina leta 1825. udeležbe pri decembrski revoluciji. Pesnik je pohitel v Petrograd, čim je zvedel o uporu, a pred hišo je srečal popa, in zajec mu je trikrat stekel čez cesto. Puškin je obrnil konje, ker se ni upal naprej... — V Orenburgu je imel Puškin za vodnika V. Dahla, poznejšega avtorja neprekosljivega „Slovarja živega velikoruskega jezika“. Obiskal je v okolici starko, ki mu je pripovedovala o Pugačovu. Puškin ji je podaril červonec. Kozakom se je to zdelo sumljivo. Takoj prihodnji dan so odpeljali starko z zlatnikom vred v Orenburg in javili oblastvu: „Snoči je prišel neki tujec. Osebna znamenja: majhne postave, lasje črni in kodrasti, polt temna. Navduševal je za Pugačova in delil zlato. Najbrž bo antikrist, kajti namesto navadnih nohtov ima kremplje na rokah.“ Puškin, pripoveduje Dahl, se je zelo smejal vtisku, ki so ga zapustili njegovi modni, izredno dolgi, skrbno negovani nohti. — Ženski svet v Orenburgu je norel za Puškinom. „Dve gospodični sta izvedeli, da bo Puškin zvečer pri Dahlu; zlezli sta na drevo ob oknu in iz gostega vejevja gledali Puškina, njegove kretnje in iskren smeh. Razgovora nista čuli, ker je imela hiša že dvojna zimska okna.“ — Po Orenburgu je obiskal Puškin Uralsk.

„Ataman in kozaki so me izvrstno sprejeli,“ je pisal ženi, „dvakrat mi priredili obed, pridno pili za moje zdravje, mi kakor za stavo nudili vse potrebne podatke in mi do s tega postregli s svežimi, pravkar v moji navzočnosti pripravljenimi ikrami.“ Odtod je Puškin skozi dež in prvi sneg dospel v od-ljudno Boldino. Tako se je pričela plodna jesen leta 1833. višek njegovega pesniškega delovanja.

Vodnik „Puškin — leto 1833.“ ima priložnostni značaj in vsebuje poleg kratkih člankov o delih iz tega leta še Puškinov vsakdanji koledar (delo L. Modzalevskega). Zbornik „Puškin v življenju“ nudi seveda veliko več. Kritiki so napadali Veresajeva zaradi njegovega „Življenjepisnega mozaika“. Seveda nudijo daljša, zaokrožena poglavja iz spominov sodobnikov zopet več. (Tako je na primer sestavljen „Belinski v spominih sodobnikov“, uredil Pikanov, „Academia“, Leningrad 1929). Toda knjiga Veresajeva bi se lahko razrasla v knjižnico, če ne bi urednik obvladal nepreglednega gradiva. Javnost mu je poklonila popolno priznanje, kajti „Puškin v življenju“ je dosegel tudi pod sedanjimi neugodnimi prilikami pet zaporednih izdaj v teku šestih let.

N. P.

POLEMIKA

OB PETEM ZVEZKU SLOVENSKEGA BIOGRAFSKEGA LEKSIKONA

V hudih časih se mora človek veseliti, če dobi od sočloveka priliko, da mu sme biti hvaležen. Hvaležen z željo, da bi dobil še več takih priložnosti, čeprav — za-dimljenih.

Dr. Glonar s svojo „Kritiko ob petem zvezku Slovenskega biografskega leksikona“ v *Sodobnosti*, str. 513—516, mi je naklonil tako priliko, ker me je prisilil k razgovoru o rečeh, o katerih je res že potrebno govoriti. Da mojega imena naravnost ne navaja, je le navidezen ozir, ki ga ne cenim prav nič više od metode kakšnega previdnega prijatelja, ki želi imeti čim več niti v rokah, a ostati skrit. Člankov, v katere se zaletava, je 13 : 8 mojih (Maksimilijan II., Malavašič, Marmont, Mayr Jurij, Melzer A., Melzer R., Morhart in Mravlja), 5 izpod drugih peres (Mandele, Mayr J. J., Mölk, Mikec E. in Mislej). Prav nič ne dvomim, da bi dr. Glonar le zaradi tistih petih člankov, ki jih nisem napisal jaz, ne bil prijel za pero. Le zaradi mojih člankov opozarja založnico: „... med njimi (članki v 5. zvezku) je mnogo takih, ki v SBL sploh ne spadajo, ali pa ... jim je odmerjenega prostora daleč čez zaslužno mero“ (513). Le ob misli na moje sotrudištvo zdihuje: „Ali je pa res potrebno, da SBL take reči sprejme, natisne, *honorira* in pošlje med svet“ (516; podčrtal jaz, ki umem čitati tudi med vrstami). Le glede na moje prispevke poskakuje od veselja, ko se je domislil za oznako stila besede: *fumus* — dim (516). Zaradi mene je motto iz Schopenhauerja v opravičilo nevljudnosti in ves Glonarjev uspešni napor, da potencira svojo precizkušeno grobost!

Ne pripadam k ljudem, ki se imajo za nedotakljive ali nezmotljive; pripravljen sem upoštevati vsako opozorilo in ni mi težko priznati zmote. Zahtevam pa od ocenjevalca marsikaj: da ne pripada k takemu tipu kritikov, ki jim prirojena in privzgojena negativnost brani, da bi videli tudi solnčne strani dela; da obvlada gradivo vsaj tako kakor avtor, katerega kritizira; da sam nima grehov, zaradi katerih se usaja nad drugimi; da mu narekujejo kritiko le stvarni, ne pa tudi posebni nameni.